

СТАНОВИЩЕ

От проф. д-р Запрян Козлуджов – ПУ „Паисий Хилендарски“

Относно дисертационен труд за присъждане на научната степен „Доктор на филологическите науки“ по област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление: 2.1. Филология (Руска литература).

Автор: доц. д-р Николай Михайлов Нейчев - ПУ „Паисий Хилендарски“

Тема: Проблемът за времето в „Петокнижието“ на Ф.М.Достоевски /Хронос, Кайрос, Вечност/

Представеният дисертационен труд респектира не само с обемния си обхват и автора, на който е посветен, а най-вече с ясно и отчетливо заявената амбиция да изследва многостранно и многоаспектно една от най-сложните философско-битийни категории „време“ и своеобразните ѝ проявления в петте големи романа на Достоевски, станали популярни в литературната история с названието „Петокнижие“.

Изследването е в обем от 679 компютърни страници, разпределени в три големи обособени части, стегнато и обобщаващо заключение, 9 приложения и изключително богата и подробна библиография, включваща над 500 библиографски единици, коректно използвани и цитирани в текста.

В краткия и стегнат увод работата прави една важна уговорка. Тя открито заявява невъзможността да се дефинира еднозначно феномена „време“ в неговата битийна многоизмеримост и амбивалентност. Тя ясно заявява и основната си цел – да анализира белезите и проявите на времето в романите на Достоевски в три основополагащи за изследването аспекти – Хронос, Кайрос, Вечност. Сред несъмнените достойнства на труда е и открито заявеният подход – „строго йерархичен, линеарно интенционален, а не ризоматичен“. Този подчертано есенциалистски подход е проява на творческа смелост и увереност в продуктивността му в подчертано антиесенциалисткото ни постмодерно съвремие.

В първата част на изследването „Хроносът“ авторът анализира целенасочено и пунктуално концептуалните идеи за времето в полето на философията от античността до съвременността /от Платон до Хайдегер/ и въздействието им върху изследванията за Достоевски, върху самия Достоевски и темпоралната картина на света в произведенията му. Това солидно и наистина впечатляващо с мащаба си интелектуално усилие е направено единствено, за да докаже неприемането на тези идеи от Достоевски и съответно ирелевантността им

към неговото творчество. Според мен, обаче, отношение към романите на Достоевски и тезите, които самото изследване развива и аргументира по-нататък има разбирането на Августин, че „времето е само в душата“ като висше проявление на божествената човешка същност, както и идеите на Хайдегер за „екстатичното“ време като едновременност на минало, настояще и бъдеще. И двете постановки кореспондират в голяма степен с третата част, посветена на категорията вечност, която „разтваря времето в сакралното си пространство“, както и към изключително интересния анализ на маркерните ипостазии на Вечността в „Петокнижието“.

Особена роля и значение има петата, завършваща първата част глава „Грамматика на времето“ Тя изследва темпоралните маркери в „Петокнижието“. Показва изключително високата им фреквентност в съпоставка с текстове на Толстой, Тургенев и Пруст, за да открие своеобразните им смислови стойности и функции в романите.

Втората част на изследването е посветена на едно не особено популярно понятие „кайрос“, в което Нейчев влага специфичен смисъл, доста по-различен от изходната му етимология в стогоръцкия език. За него „кайросът“ е „изпълненото божествено време“, което възплъщава месианския християнски дух. Духовният „кайрос“ има сюжетни измерения, които го обвързват с църковния календар. Така самият календар се превръща и възприема като кайротична „икона на времето“. Тръгвайки от тази идея, авторът търси проявите на ежедневния християнски календар в романите и целенасочено анализира „кайротизацията“ на времето в тях. Изключително интересно и продуктивно като нов интерпретативен подход е четенето на романите през агиографските текстове на „чети-минутите“ в ежедневния християнски календар. То показва превръщането на житията в своеобразен времеви палимсест, в който се оглежда кайротичното време на „Петокнижието“. Анализът е насочен към присъствието на основните хронологични топоси на църковната календарна година в романите и убедително защитава идеята за единния времеви календар на „петокнижието“ на базата на „изпълненото божествено време“.

Третата част на работата „Вечността“ е посветена на взаимовръзката между понятията „време“ и „вечност“ в романовите структури. Авторът предлага нов подход в анализа на тази релация, търсейки отговор на въпроса: Как „Вечността“ присъства във времето и то в образна „зримо-осезаема“ форма. Несъмнено постижение на изследването е целенасочената интерпретация на маркерните ипостазии на „Вечността“ в романите, чрез които „Божествената вечност“ се проявява в човешкото време. Впечатляващ е скруполюзният анализ на иконизираното и хроматизирано романово пространство и специфичната функция на колоремите в него, както и отношенията на цветовете решения с иконографския православен канон.

Заключението извежда резюмиращо и синтетично основните тези, които изследването защитава и утвърждава. То още веднъж подчертава, че с

художествената си практика Достоевски застава срещу философската традиция в тълкуването на времето, като показва, че са възможни движения и промени извън времето в сакралните извънвремевни пространства на Вечността.

Работата е изключително добре организирана като композиционна логика и последователност на изложението в неговата цялост.

В автореферата Нейчев с похвална и прецизна авторефлексивност е открил в 8 точки приносните моменти в изследването, което е впечатляващ резултат от многогодишен труд. То се предхожда от множество публикации. Нейчев е представил 15 статии и студии по темата на дисертационния труд, излезли в престижни национални и международни рускоезични издания. Към тях ми се ще да добавя и открия преведената през 2010 на руски език и издадена в гр. Екатеринбург /издателство на Уралския университет/ монография „Тайнствената поетика на Достоевски“. Изследване, което се радва на подчертан интерес и положителен отзвук в руското литературознание.

В заключение уверено заявявам, че проявената творческа амбиция и изключителна професионална компетентност заслужават висока оценка и убедено препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди научната степен „доктор на филологическите науки“ на доц. д-р Николай Михайлов Нейчев.

23.01.2023
Пловдив

Член на научното жури:
/проф. д-р Запрян Козлуджов/